

Hof van Justitie rekt parodiebegrip op, maar hete aardappel komt terug op het bord van de nationale rechter (noot onder HvJEU 3 september 2014, Deckmyn/Vandersteen, C-201/13), Mediaforum 2014/11-12, 296-299

Hof van Justitie rekt parodie-begrip op, maar hete aardappel komt terug op het bord van de nationale rechter

Het arrest van het Hof van Justitie in de zaak van de Vlaams Belang-parodie “De Wilde Weldoener” doet stof opwaaien in de wereld van het auteursrecht¹. Het Hof heeft namelijk een verrassend ruim Europees concept van parodie vooruitgeschoven, waardoor het voortaan veel gemakkelijker lijkt om een beroep te doen op de parodie-exceptie in het auteursrecht. Visuele kunstenaars, literaire auteurs, componisten, fotografen en cineasten kunnen vrezen dat de deur nu te wijd open staat en zij zich niet meer zullen kunnen verzetten tegen allerlei vormen van parodiërend gebruik van hun werken. IP- en media-advocaten kunnen zich al opwarmen voor een toenemend aantal betwistingen, want in de reclame-, kunst- en mediawereld zal men de rekkelijkheid van het nieuw gedefinieerde parodie-concept uittesten. Dat zal in een aantal gevallen ongetwijfeld de toorn opwekken van sommige auteurs of hun rechthebbenden, met allerlei stakingsvorderingen of andere rechtszaken tot gevolg.

In de zaak van de parodie “De Wilde Weldoener” blijft het nog een open vraag of het Vlaams Belang (VB) veel geholpen is met de uitspraak van het Hof van Justitie. Wat het Hof namelijk met de linkerhand als ruim concept van parodie in toepassing van artikel 5, 3, k van de Infosoc Richtlijn 2001/29 heeft aangeboden, wordt vervolgens met de rechterhand opnieuw vastgeklemd. Het Hof laat immers verstaan dat de rechthebbenden zich kunnen verzetten tegen de associatie met een parodie die een discriminerende boodschap bevat. Op die manier werpt het Hof meteen ook de schaduw van de morele rechten (m.n. het integriteitsrecht) over deze zaak. Het is straks aan het Brusselse hof van beroep om zijn weg niet te verliezen in dit bos van Europees recht, auteursrechtelijke vermogensrechten, de Belgische parodie-uitzondering op het auteursrecht “rekening houdend met de eerlijke gebruiken” (art. 22, § 1, 6° AW), de botsing tussen auteursrecht en expressievrijheid, de toepassing van de morele rechten en de mogelijke impact van een discriminerende boodschap als een vorm van “*hate speech*”. Wat het hof van beroep te Brussel ook beslist, en straks geldt allicht hetzelfde voor het Hof van Cassatie (de Belgische Hoge Raad), deze zaak riskeert na eerst in Luxemburg te zijn verzeild geraakt, ook nog in Straatsburg terecht te komen. Het laat zich immers aanzien dat als het Vlaams Belang in zijn beroepsvordering wordt afgewezen, het een te verregaande inperking in de politieke expressievrijheid zal aanvoeren, politieke expressievrijheid die immers volgens de Straatsburgse rechtspraak mag “kwetsen, choqueren of

¹ D. VOORHOOF en I. HØEDT-RASMUSSEN, “Case Law Luxembourg: Deckmyn v. Vandersteen. Court broadens concept of parody and returns hot potatoes to national court”, *Inform’s Blog* 8 September 2014 <http://inform.wordpress.com/2014/09/08/case-law-luxembourg-deckmyn-v-vandersteen-court-broadens-concept-of-parody-and-returns-the-hot-potatoes-to-the-national-court-dirk-voorhoof-and-inger-hoedt-rasmussen/> Zie ook <http://www.mediareport.nl/persrecht/05092014/hvj-eu-in-deckmyn-ruim-baan-voor-de-parodie-maar-wel-met-snelheidslimiet/>; [http://www.mr-online.nl/snelrecht/ie/24241-ruim-baan-voor-de-europese-parodie](http://www.mr-online.nl/snelrecht/ie/24241-ruim-baan-voor-de-europese-parodie;); <http://ipkitten.blogspot.nl/2014/09/early-thoughts-to-deckmyn-fun-is-ok-but.html> en <http://www.boek9.nl/files/2014B9/Boek9.nl> - [Otto Volgenant Parodie spanning tussen vrijheid van meningsuiting en auteursrecht.pdf](#)

aanstootgevend zijn”. Vanuit die optiek moeten ook de erven van een bekend striptekenaar tegen een stootje kunnen... Tenzij natuurlijk de parodie aanzet tot discriminatie of vreemdelingenhaat en op maar weinig of geen steun kan rekenen vanuit het perspectief van artikel 10 EVRM. Of hoeft dat niet echt om op basis van het integriteitsrecht van de auteur zich te kunnen verzetten tegen een parodie met een onvriendelijke strekking tegenover vreemdelingen, waarmee de rechthouders niet geassocieerd wensen te worden? Heeft een dergelijk verzetsrecht tegen ongewenste associaties dan op zijn beurt niet teveel “*chilling effect*” tot gevolg? En is een stakingsvordering wel een proportionele maatregel, want de rechthouders kunnen ongetwijfeld ook op een ander wijze, die minder verregaand ingrijpt in de expressievrijheid van de parodist, hun ongenoegen publiek kenbaar maken en zich distantiëren van de volgens hen discriminerende inhoud van de parodie waarmee zij niet wensen geassocieerd te worden. Het Hof van Justitie heeft het overigens in het arrest van 3 september 2014 ook ‘slechts’ over een “in beginsel, rechtmatig belang”, dat dus grondig moet afgewogen worden binnen het kader van het recht op politieke expressievrijheid gebaseerd op artikel 11 EU-Handvest en artikel 10 EVRM, alvorens tot een “rechtvaardig evenwicht” te komen. Als de Belgische rechtscollèges in deze zaak de argumenten van de parodist evenwel honoreren, kunnen de rechthouders op hun beurt in Straatsburg aankloppen wegens schending van hun auteursrecht dat immers als intellectueel eigendomsrecht gewaarborgd is in toepassing van artikel 1 van het Eerste Protocol bij de Conventie².

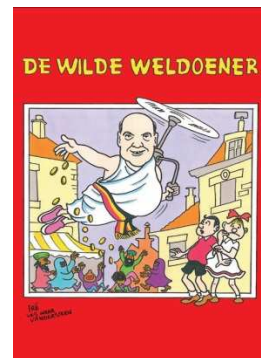
Finaal bestaat de indruk dat er wel erg veel wind is gemaakt en er heel wat juridische spitstechnologie is ontwikkeld naar aanleiding van een ludieke politieke cartoon, van amper 5,5 bij 8,5 cm, van een stekelige politieke partij tijdens een nieuwjaarsreceptie. Een zoveelste bewijs dat recht en vooral ook juristen en rechters zich maar best zo weinig mogelijk met de vormgeving of *formats* van kunst of cultuuruitingen en met de inhoud van partijpolitieke boodschappen kunnen inlaten... Het wordt zelfs een beetje surrealistisch dat nu in 2014 en straks in 2015 of 2016, nog steeds geprocedeerd wordt over de verspreiding van een kalender voor het jaar 2011. Al gaat de inzet van deze zaak natuurlijk over meer dan een ondertussen volkomen waardeloze kalender.

Vlaams Blok-kalender geïnspireerd op album Suske en Wiske

Tijdens de nieuwsjaarperiode van 2011 verspreidde de Gentse Vlaams Belang-afdeling een kalender, onder andere ook via de website van het VB, met daarop een karikatuur van de Gentse burgemeester, refererend aan het Suske en Wiske-album “De Wilde Weldoener”. In dit geval was het niet Lambik, maar de socialistische burgemeester Daniël Termont die kwistig geld uitstrooide, blijkbaar aan personen met een andere culturele of etnische achtergrond. De erfgenamen van en rechthouders op het werk van Willy Vandersteen eisten de onmiddellijke stopzetting van de verspreiding van de kalenders en de verwijdering van de parodie van de VB-website. Zij beriepen zich op hun auteursrecht en wilden vooral ook niet geassocieerd worden met de discriminerende of in elk geval tegenover vreemdelingen onvriendelijke spotprent. De voorzitter van de Brusselse rechtbank beoordeelde de VB-cartoon als een manifeste schending van het auteursrecht van Willy Vandersteen. De rechter stelde dat de parodie te weinig originaliteit uitstraalde en te veel gelijkenis vertoonde met de cover van het album van Willy Vandersteen. Het gebrek aan originaliteit

² EHRM 11 januari 2007, Anheuser-Busch Inc. t. Portugal en EHRM 5 juli 2005, Melnychuk t. Oekraïne, nr. 28743/03 (beslissing). Zie ook D. VOORHOOF, “Freedom of Expression and the Right to Information: Implications for Copyright”, in C. GEIGER (ed.), *Research Handbook on Human Rights and Intellectual Property*, Oxford, Edward Elgar Publishing, 2014 (*in druk*).

impliceerde dat de VB-parodie niet als een intellectuele schepping kon beschouwd worden. Daarom beantwoordde de nabootsing niet aan de basisvoorwaarde van de parodie. De VB-karikatuur nam overigens het beleid van de stad Gent op de korrel, maar leverde geen kritiek op het stripalbum “De Wilde Weldoener”, noch op de figuur van Lambik. De voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg te Brussel veroordeelde de verantwoordelijken van het Vlaams Belang (Johan Deckmyn en de vzw Vrijheidsfonds) tot onmiddellijke stopzetting van het gebruik van de kalenders en de bewerkte cover met de vermeende parodie, onder dreiging van een dwangsom van 5.000 euro per vastgestelde inbreuk³.

Tegen deze uitspraak tekenden de verantwoordelijken van het Vlaams Belang beroep aan. Het Brusselse hof van beroep aarzelde bij de interpretatie van de parodie-exceptie en vroeg zich af of de strenge voorwaarden die zijn ontwikkeld in de Belgische rechtspraak wel EU-conform waren⁴. Daarom vroeg het hof van beroep te Brussel in een arrest van 8 april 2013 advies aan het Hof van Justitie van de EU over de kenmerken van de parodie.

Naar een Europese invulling van de parodie-exceptie?

Het hof van beroep situeerde het geschil tussen VB-politicus Johan Deckmyn en de VB-vzw Vrijheidsfonds en de auteursrechthebbenden op het werk van Willy Vandersteen nadrukkelijk in een Europeesrechtelijk kader, zowel verwijzend naar de expressievrijheid (art. 11 EU Handvest Grondrechten), de vrijheid van kunst(en) (art. 13 EU Handvest), de bescherming van intellectuele eigendom (art. 17 EU Handvest) als naar de EU-richtlijn 2001/29 betreffende het auteursrecht in de informatiemaatschappij⁵. Deze richtlijn laat toe dat de EU-lidstaten in hun nationale wetgeving een uitzondering opnemen op het auteursrecht en de naburige rechten “voor het gebruik van karikaturen, parodieën en pastiches” (art. 5, 3, k). Aangezien de EU-richtlijn 2001/29 zelf geen definitie bevat, het HJEU niet eerder het begrip parodie heeft uitgelegd en omdat de parodie-

³ Voorz. Rb. Brussel 17 februari 2011, H. Vandersteen e.a. en WPG Uitgevers België NV t. VZW Vrijheidsfonds en J. Deckmyn, *Auteurs & Media* 2011/3, 340. Vgl. met Hof van beroep Gent 3 januari 2011, *Auteurs & Media* 2011/3, 327 (politieke parodie met Dalton-figuren uit de stripreeks Lucky Luke (Morris)). Zie ook D. VOORHOOF, “LDD en VB veroordeeld voor schending auteursrecht”, *De Juristenkrant* 2011/299, 1 en 3.

⁴ Zie ook D. VOORHOOF, “Brussels hof van beroep met parodie naar HJEU” (noot onder Brussel 8 april 2013 en Gent 13 mei 2013), *Auteurs & Media* 2013/5, 356-359. Voor een grondiger situering, zie D. VOORHOOF, “België : de paradoxen van de parodie”, in : W. GROSHEIDE (ed.), *Parodie. Parodie en kunstcitaat*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2006, 123-171.

⁵ Brussel 8 april 2013, *Auteurs & Media* 2013/5, 348, noot D. VOORHOOF.

exceptie in de rechtspraak van een aantal EU-lidstaten heel verschillend wordt geïnterpreteerd⁶, wilde het Brusselse hof van het HJEU nadere toelichting over het begrip en de toepassing van de parodie als uitzondering op het auteursrecht. Meer bepaald wilde het hof van beroep via enkele prejudiciële vragen van het HJEU vernemen of de parodie een autonoom Unie-begrip is, en zo ja, aan welke voorwaarden de parodie moet voldoen. Vooral interessant was de vraag aan het HJEU of een parodie er moet op gericht zijn “aan humor te doen of de spot te drijven, ongeacht of de daarbij eventueel geuite kritiek het oorspronkelijke werk of iets dan wel iemand anders raakt”. Op die manier werd het HJEU ertoe uitgenodigd om duidelijkheid te verschaffen of een parodie een zekere vorm van kritiek moet inhouden, en of die kritiek op het oorspronkelijke werk moet gericht zijn (parodie ‘op’), dan wel of een parodie ook kan gebruikt worden om een kritiek op iets of iemand anders te formuleren (parodie ‘met’).

Parodie als EU-concept en bijzonder *format* van expressievrijheid

Het Hof van Justitie bevestigt in het arrest van 3 september 2014 dat het parodie-begrip in de hele Unie op autonome en eenvormige wijze moet worden uitgelegd, en het bepaalt ook aan welke voorwaarden de parodie in het Unierecht moet voldoen. Vanzelfsprekend was dit standpunt evenwel niet, want de EU-richtlijn 2001/29 voorziet enkel in de mogelijkheid voor de lidstaten om een parodie-exceptie conform artikel 5, 3, k in hun nationale wetgeving op te nemen. Toch laat het Hof er geen twijfel over bestaan: de lidstaten die een parodie-exceptie als restrictie op het auteursrecht erkennen en toepassen, moeten dit doen op EU-richtlijn conforme wijze: “Aan deze uitlegging wordt niet afgedaan door het feit dat de in artikel 5, lid 3, sub k, van richtlijn 2001/29 bedoelde beperking facultatief is. Een uitlegging volgens welke het de lidstaten die deze beperking hebben ingevoerd, vrij zou staan om de parameters ervan op een niet-geharmoniseerde en mogelijkerwijze van lidstaat tot lidstaat verschillende wijze nader in te vullen, zou immers indruisen tegen het doel van die richtlijn” (r.o. 16).

Volgens het Hof van Justitie moet de parodie evenwel slechts aan een beperkt aantal wezenlijke kenmerken voldoen, refererend aan wat het begrip in de gewone omgangstaal betekent. Het moet gaan om een nabootsing van een bestaand werk, maar met duidelijke verschillen, en de parodie moet humor of spot bevatten: “Met betrekking tot de gebruikelijke betekenis van het begrip „parodie” in de omgangstaal staat vast, zoals de advocaat-generaal in punt 48 van zijn conclusie heeft opgemerkt, dat de wezenlijke kenmerken van een parodie erin bestaan dat, enerzijds, een bestaand werk wordt nagebootst, doch met duidelijke verschillen met het bestaande werk en, anderzijds, aan humor wordt gedaan of de spot wordt gedreven” (r.o. 20).

In lijn met de conclusie van de advocaat-generaal⁷ verduidelijkt het Hof dat het begrip ‘parodie’ niet moet voldoen “aan zodanige voorwaarden dat de parodie een ander eigen oorspronkelijk karakter vertoont dan louter duidelijke verschillen met het geparodieerde oorspronkelijke werk, redelijkerwijze aan een andere persoon dan de auteur van het oorspronkelijke werk zelf kan worden toegeschreven, betrekking heeft op het oorspronkelijke werk zelf of de bron van het geparodieerde werk vermeldt” (r.o. 33). Voor alle duidelijkheid: zulke voorwaarden kunnen niet (langer) gesteld

⁶ Voor een goed overzicht, zie W. GROSHEIDE (ed.), *Parodie. Parodie en kunstcitaat*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2006. Zie ook het in het arrest van 8 april 2013 van het hof van beroep te Brussel geciteerde rapport *The Treatment of Parodies under Copyright Law in Seven Jurisdictions* (2013), te consulteren via www.ipso.gov.uk.

⁷ Conclusies van de Advocaat-Generaal P. Cruz Villalón van 22 mei 2014, C-201/13.

worden aan de parodie als uitzondering op het auteursrecht zoals bedoeld in de richtlijn 2001/29. Een parodie moet dus niet zelf een origineel auteurswerk zijn⁸, het volstaat dat er duidelijke verschillen zijn met het werk dat voor inspiratie zorgde. De eis die in de Belgische en ook wel in sommige Nederlandse rechtspraak werd geformuleerd dat niet meer van het oorspronkelijke werk mag worden overgenomen dan strikt noodzakelijk is voor de parodie, kan daarom niet langer toepassing vinden: “duidelijke verschillen” volstaan. Het parodieconcept van het Hof van Justitie impliceert dat niet enkel een parodie ‘op’, maar ook een parodie ‘met’ toegelaten is. Het is immers niet nodig dat de parodie betrekking heeft op het oorspronkelijke werk, het moet geen *kritiek op of contrast met* dat werk bevatten. In alle EU-landen moet voortaan op basis van die criteria de parodie-exceptie toegepast worden. Op die manier schudt het arrest van het Hof van Justitie wel flink aan de boom van de nationale jurisprudentie in diverse lidstaten in verband met de parodie-exceptie, die juist wel het element van kritiek en contrastwerking als een cruciaal kenmerk van de parodie beschouwen.

Het Hof van Justitie kiest dus voor een ruim concept van de parodie, opdat de uitzondering op het auteursrecht haar doel zou bereiken als een bijzonder *format* van expressievrijheid. Een “rechtvaardig evenwicht” moet immers gevonden worden tussen de bescherming van het auteursrecht en het recht op expressievrijheid. Een te beperkende interpretatie van het parodiebegrip zou inderdaad de balans te veel doen uitslaan naar de bescherming van het auteursrecht. Het HJEU formuleert het als volgt: “Met betrekking tot het doel dat wordt beoogd met artikel 5, lid 3, sub k, van richtlijn 2001/29, dient te worden herinnerd aan de doelstellingen die door deze richtlijn in het algemeen worden nagestreefd, waaronder – zoals blijkt uit punt 3 van de considerans ervan – een harmonisatie die zal bijdragen tot de uitoefening van de vier vrijheden van de interne markt en die past in het kader van de eerbiediging van de fundamentele rechtsbeginselen en met name de eigendom – met inbegrip van de intellectuele eigendom –, de vrije meningsuiting en het algemeen belang. Vaststaat dat de parodie een geschikt middel vormt om een mening te uiten” (r.o. 25). Daarom moet een „rechtvaardig evenwicht” gewaarborgd worden tussen “de rechten en de belangen van de auteurs enerzijds en die van de gebruikers van beschermd materiaal anderzijds” (r.o. 26). Waar het op aan komt is dus of een nabootsing voldoende duidelijk verschilt van het origineel en of de nabootsing humoristisch is of spot bevat.

Opmerkelijk is de keuze van het Hof voor het criterium humor of spot. Rechters kunnen zich immers maar beter veraf houden om te bepalen wat humor of spot is. Ook de Belgische rechtspraak die dit criterium in eerdere zaken wel hanteerde⁹, liet het gebrek aan humor-gehalte zelden of nooit doorslaggevend zijn of vond dat er kon aangenomen worden dat er mogelijk een element van humor (of spot) in de parodie verborgen zat¹⁰. Overigens zijn er wel meer dan 50 tinten humor (of

⁸ Om zelf auteursrechtelijke rechtsbescherming te kunnen genieten, bijvoorbeeld in toepassing van de stakingsvordering tot vrijwaring van de auteursrechtelijke aanspraken, zal een parodie wel moeten beantwoorden aan het auteurswerkbegrip en dus voldoende originaliteit moeten vertonen. Zie hierover D. VOORHOOF, “Parodie, kunstexpressievrijheid en auteursrecht”, *Auteurs & Media* 2008/1, 27-36 en B. MICHAUX en D. VOORHOOF, “L’action en cessation vise toute atteinte au droit d’auteur. Qu’est-ce à dire?”, *Auteurs & Media* 2010/4, 330-336.

⁹ Voor een recente toepassing, zie hof van beroep te Gent 3 januari 2011, *Auteurs & Media* 2011/3, 327, waarin de voorwaarde van humor figureert als één van de zeven (!) wezenskenmerken van de parodie. Zie ook D. VOORHOOF, “LDD en VB veroordeeld voor schending auteursrecht”, *De Juristenkrant* 2011/299, 1 en 3.

¹⁰ D. VOORHOOF, “België : de paradoxen van de parodie”, in : W. GROSHEIDE (ed.), *Parodie. Parodie en kunstcitaat*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2006, 123-171 en D. VOORHOOF, “Parodie, kunstexpressievrijheid en auteursrecht”, *Auteurs & Media* 2008/1, 27-36. Zie ook Antwerpen 11 oktober 2000,

spot) waardoor dit criterium, zeker in de handen van rechters of rechtscolleges, een moeilijk te hanteren onderscheidingscriterium is ter identificatie van de parodie als EU-concept. Het criterium “nabootsing met duidelijke verschillen” is dus in feite het enige criterium waarop de rechter zich kan baseren om een bepaalde nabootsing al dan niet als een parodie te valideren. Op die manier lijkt het Hof van Justitie de parodie-exceptie bevrijd te hebben uit het soms strakke keurslijf waarin het parodie-concept in sommige landen opgesloten zat.

Aan de redenering van het Hof van Justitie zit ook nog een andere consequentie vast. Het Hof erkent namelijk dat de parodie een vorm van uitoefening van de expressievrijheid is en daardoor dus een legitieme inperking inhoudt op de uitoefening van het auteursrecht. Sterker, er moet een “rechtvaardig evenwicht” worden gevonden tussen de rechten van de auteurs en de rechten van de parodist. Vanuit die optiek is het optioneel of facultatief karakter van de parodie-exceptie van artikel 5, lid 3, k van de richtlijn 2001/29 nog moeilijk te rechtvaardigen: een lidstaat die de parodie-exceptie immers niet zou erkennen dreigt onvermijdelijk het recht op expressievrijheid van de parodist te miskennen. Het is met andere woorden nog moeilijk vol te houden dat de parodie-exceptie (samen met een reeks andere facultatieve of optionele uitzonderingen opgesomd in artikel 5 van de EU-richtlijn 2001/29) geen verplichte uitzondering is, die de lidstaten in hun nationale auteurswetgeving moeten integreren. Zonder parodie-exceptie in de nationale wetgeving kan er immers geen “rechtvaardig evenwicht” zijn tussen het auteursrecht en dit *format* van expressie- en informatievrijheid.

Hate speech?

Het arrest van het Hof van Justitie maakt duidelijk dat zelfs indien de VB-kalender als een parodie kan aangemerkt worden, ook dan nog de rechtenhouders Vandersteen er zich kunnen tegen verzetten, omwille namelijk van de discriminerende boodschap die het Vlaams Blok in deze parodie verpakte. Het Hof van Justitie merkt op dat voor het bereiken van het “rechtvaardig evenwicht” tussen de belangen en de rechten van de in de artikelen 2 en 3 van de richtlijn 2001/29 bedoelde personen (nl. het reproductierecht en het recht op mededeling aan het publiek) en, anderzijds, de vrije meningsuiting van de gebruiker van een beschermd werk die zich beroept op de beperking ten aanzien van de parodie in de zin van artikel 5, lid 3, k “met alle omstandigheden van het geval rekening (moet) worden gehouden” (r.o. 27-28). Volgens het Hof hebben rechtenhouders er “in beginsel een rechtmatig belang bij” dat het beschermde werk niet met een discriminerende boodschap wordt geassocieerd, verwijzend naar de richtlijn 2000/43/EG houdende toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van personen ongeacht ras of etnische afstamming en naar artikel 21, lid 1, van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie (r.o. 30-31). Het Hof wijst er finaal wel op dat ook dan een rechtvaardig evenwicht moet worden bereikt tussen het auteursrecht van de rechtenhouders en het recht op expressievrijheid van de parodist.

Het Vlaams Belang kan de hoge graad van bescherming van de politieke expressievrijheid inroepen, in combinatie bovendien met de extra bescherming die aan de satire toekomt¹¹, terwijl de erven

Auteurs & Media 2001, 357, met noot D. VOORHOOF, “Rechter heeft moeite met toepassing van de parodie-exceptie”.

¹¹ Zie o.a. EHRM 29 maart 2005, Alinak t. Turkije; EHRM 29 maart 2005, Sokolowski t. Polen; EHRM 2 november 2006, Standard Verlags GmbH t. Oostenrijk; EHRM 25 januari 2007, Vereinigung Bildender Künstler t. Oostenrijk; EHRM 21 februari 2012, Tuşalp t. Turkije en EHRM 14 maart 2013, Eon t. Frankrijk. Aanzetten

Vandersteen en de rechter zullen moeten kunnen van overtuigen dat de boodschap vertolkt in de Vlaams Blok-kalender aanzet tot racisme of discriminatie, en dus een vorm van “*hate speech*” is die op maar weinig of geen bescherming kan rekenen vanuit het perspectief van de expressievrijheid¹². Bovendien kunnen de rechtheouders aanvoeren dat op die manier de VB-parodie in kwestie ook geen voldoende rekening houdt met de “eerlijke gebruiken” die de parodie-exceptie als voorwaarde stelt in artikel 22 § 1, 6° van de Auteurswet. Ook kunnen zij in toepassing van hun morele rechten¹³, meer bepaald hun integriteitsrecht, argumenteren dat de associatie met de discriminerende boodschap van het Vlaams Belang het recht op eerbied van hun werk miskent. Of daarvoor een verspreidingsverbod nodig was en een bevel tot verwijdering van de kalender van de website van het Vlaams Belang, is evenwel zeer de vraag: vanuit het perspectief van artikel 10 EVRM moet immers ter vrijwaring van de rechten van anderen, of hier in geval ter bescherming van het auteursrecht, gekozen worden voor een proportionele inmenging. In dit geval stonden aan de rechtheouders en de nationale rechtscolleges ook minder verregaande modaliteiten van inmenging in de expressievrijheid van de parodist beschikbaar¹⁴, aangezien ook met een rectificatiebericht via de media en/of een mededeling op de website van het Vlaams Belang op rechterlijk bevel kon worden duidelijk gemaakt dat de rechtheouders Vandersteen niet wensten geassocieerd te worden met de boodschap van de VB-kalender en zij evenmin toestemming hebben gegeven tot adaptatie van het oorspronkelijke werk van Willy Vandersteen door het Vlaams Belang. Los dus nog van de vraag of de politieke spotprent, weliswaar met nabootsing van een bestaand auteurswerk, als aanzet tot discriminatie of “*hate speech*” is te beschouwen. De boodschap van de VB-parodie bevat immers geen oproep tot geweld, haat of discriminatie tegenover vreemdelingen, maar formuleert in de vorm van een politieke spotprent in essentie een kritiek op de wijze waarop de toenmalige stadscoalitie, gepersonaliseerd in de socialistische Gentse burgemeester, volgens het VB, teveel overheidsmiddelen besteedde aan opvang en sociale, culturele, educatieve en medische begeleiding van vreemdelingen, gastarbeiders en asielzoekers. Pikant detail in deze is wel dat het Vlaams Belang, toen het nog onder de vlag “Vlaams Blok” opereerde, in 2004 werd schuldig bevonden aan het herhaaldelijk en manifest aanzetten tot racisme en vreemdelingenhaat¹⁵. Of dit nu nog een voldoende of valide reden is voor de rechtheouders op het werk van Vandersteen om zich te verzetten tegen de verspreiding van de parodie in kwestie, is sterk te betwijfelen.

Tenslotte moet nog worden opgemerkt dat het “rechtmatig belang” dat het Hof van Justitie inroept om zich te verzetten tegen een ongewenste associatie met de parodist of de inhoud van de parodie, voor een enorme vernauwing kan zorgen voor de toepassing van de parodie-exceptie in de praktijk.

tot geweld of terrorisme, zelfs in de vorm van een cartoon, spotprent of satire, kan evenwel niet rekenen op de bescherming in toepassing van art. 10 EVRM: EHRM 2 oktober 2008, Leroy t. Frankrijk.

¹² EHRM 10 juli 2008, Soulas e.a. t. Frankrijk; EHRM 16 juli 2009, Willem t. Frankrijk, 16 juli 2009; EHRM 16 juli 2009, Féret t. België en EHRM 9 februari 2012, Vejdeland e.a. t. Zweden. Zie ook EHRM 20 april 2010, Jean-Marie Le Pen t. Frankrijk, Appl. 18788/09 (beslissing).

¹³ Zie art. 1 § 2 AW 1994, toekomstig art. XI.165, § 2 Wetboek Economisch Recht: de auteur “heeft het recht op eerbied voor zijn werk en dat maakt het hem mogelijk zich te verzetten tegen elke wijziging ervan. Niettegenstaande enige afstand, behoudt hij het recht om zich te verzetten tegen elke misvorming, verminking of andere wijziging van dit werk dan wel tegen enige andere aantasting van het werk, die zijn eer of zijn reputatie kunnen schaden”.

¹⁴ Zie EHRM 16 juli 2013, Węgrzynowski en Smolczewski t. Polen.

¹⁵ D. VOORHOOF, “Het Vlaams Blok-arrest: de antiracismewet is geen loutere symboolwet!”, *Tijdschrift voor Mensenrechten (TvMR)*, 2004/2, 9-11 en D. VOORHOOF, “Vlaamse media dienen niet het Vlaams Belang”, in N. VAN EIJK en B. HUGENHOLTZ (eds.), *Dommering-bundel. Opstellen over informatierecht*. Amsterdam, Otto Cramwinckel, 2008, 389-401.

De essentie van de parodie-exceptie is immers dat het de normale toestemmingsvereiste van de rechtheouders uitschakelt, precies om de parodie als *format* van expressie mogelijk te maken, ervan uitgaand dat een parodie in de regel een onvermijdelijke aantasting is van het integriteitsrecht van de auteur, die niet geneigd zal zijn hiervoor de toestemming te geven. Het mogelijk maken van een ongewenste, confronterende of laakbare associatie tussen de parodie en het oorspronkelijke werk is immers een wezenskenmerk en finaal de cruciale doelstelling van de parodie-exceptie. Door toch weer via de morele rechten of via het zoeken naar het “rechtvaardige evenwicht” de auteur de kans te geven zich te verzetten tegen een ongewenste associatie van zijn werk met een parodie met een politieke of maatschappelijke boodschap die de auteur of rechthehouder van het oorspronkelijke werk niet zint, zet het Hof de ruim geconcipieerde parodie-exceptie weer op de tocht, zelfs al beperkt het dictum van het Hof zich in deze zaak tot de ongewenste associatie *in casu* met een “discriminerende boodschap”.

Het Brussels hof van beroep moet er nu voor zorgen dat het de bescherming van het auteursrecht op pertinente en gemotiveerde wijze afweegt aan het recht op (politieke) expressievrijheid van het Vlaams Belang in toepassing van artikel 10 EVRM en artikel 11 EU-Handvest. Recente rechtspraak van het EHRM heeft immers duidelijk gemaakt dat een veroordeling in toepassing van de auteurswet die een inmenging inhoudt in de expressievrijheid, moet verantwoord kunnen worden vanuit het perspectief van artikel 10 EVRM¹⁶: enkel maatregelen die noodzakelijk zijn in een democratische samenleving kunnen de ultieme toets aan artikel 10 EVRM doorstaan. Disproportionele maatregelen, terwijl er minder verregaande maatregelen beschikbaar zijn of waren, voldoen niet aan die voorwaarde. Ook het Hof van Justitie heeft meermaals beklemtoond dat bij de handhaving van het auteursrecht moet gezocht worden naar de middelen die geen onevenredige inperking impliceren op het recht op expressievrijheid en informatie¹⁷. Als de Belgische rechters te weinig rekening houden met de politieke expressievrijheid van het Vlaams Belang in het nastreven van het rechtvaardig evenwicht tussen het auteursrecht van de erven Vandersteen en de expressievrijheid van de parodist in toepassing van artikel 10 EVRM, riskeert “De Wilde Weldoener” na zijn doortocht in Luxemburg, ook nog in Straatsburg terecht te komen. Als echter het auteursrecht van de erven Vandersteen onvoldoende gerespecteerd wordt, hebben ook zij een reden om zich straks in Straatsburg te beklagen over een schending van artikel 1 van het Eerste Protocol. De hete aardappel ligt dus momenteel in het kamp van het Brusselse hof van beroep. Wordt vervolgd...

Dirk Voorhoof is redactielid van Mediaforum. Hij is gewoon hoogleraar mediarecht, auteursrecht en journalistieke ethiek aan de Universiteit Gent en doceert Europees Mediarecht aan de Universiteit van Kopenhagen. Hij is ook lid van de Vlaamse Regulator voor de Media.

¹⁶ EHRM 10 januari 2013, *Ashby Donald e.a. t. Frankrijk*. Zie ook D. VOORHOOF en I. HØEDT-RASMUSSEN, “Copyright vs. freedom of expression”, *Auteurs & Media* 2013/2, 53-58 en D. VOORHOOF, “Auteursrecht en de vrijheid van expressie en informatie : artikel 10 EVRM als ‘externe’ beperking van het auteursrecht”, noot onder EHRM (beslissing) 19 februari 2013, *Fredrik Neij en Peter Sunde Kolmisoppi (The Pirate Bay) t. Zweden*, *Auteurs & Media* 2013/3-4, 190-200.

¹⁷ Zie HJEU 29 januari 2008, *Promusicae*, C-275/06, *Auteurs & Media* 2008, 126 en vooral HJEU 24 november 2011, *Scarlet Extended NV t. Belgische Vereniging van Auteurs, Componisten en Uitgevers CVBA (SABAM)*, C-70/10 en HJEU 16 februari 2012, *Belgische Vereniging van Auteurs, Componisten en Uitgevers CVBA (SABAM) t. Netlog NV*, C-360/10, *Auteurs & Media* 2012/2-3, 188.